OILADA FARZAND TARBIYASINING ZAMONAVIY USULLARI

Shaxrisabz Davlat Pedagogik instituti
Pedagogika yunalishi 2-bosqich 2-24guruh
talabasi Boltayeva Dilsoʻz Furqat qizi
dilsuzboltayeva@gmail.com

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida farzand tarbiyasi masalasi yanada murakkab va dolzarb tus olmoqda. Oila — insonning birinchi ijtimoiy muhiti boʻlib, unda bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi va xulq-atvori shakllanadi. Shu sababli zamonaviy sharoitda oilada qoʻllaniladigan tarbiya usullarini ilmiy asosda tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Mashhur pedagog Abdulla Avloniy tarbiya haqida “hayot-mamot masalasi” deya ta’kidlagan. Ushbu fikr bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini yoʻqotmagan. Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlari oilaviy tarbiyaning samarali usullarini ilmiy jihatdan asoslab bermoqda.

Asosiy qism

Zamonaviy tarbiya tushunchasi

Zamonaviy tarbiya — bu bolani mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol, ma’naviy yetuk shaxs sifatida shakllantirish jarayonidir. Ushbu jarayon ilmiy jihatdan Lev Vygotsky va Jean Piaget tadqiqotlarida asoslab berilgan.

Vygotskiy nazariyasiga koʻra, bola rivojlanishi ijtimoiy muhit va muloqot orqali yuzaga keladi (Vygotsky, 1978). Piaget esa bolaning aqliy rivojlanishi ma’lum

bosqichlarda kechishini ta’kidlaydi (Piaget, 1952). Bu nazariyalar zamonaviy tarbiya usullarining ilmiy asosini tashkil etadi.

Zamonaviy tarbiyaning asosiy tamoyillari

Zamonaviy oilaviy tarbiya quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Insonparvarlik — bolaga shaxs sifatida hurmat bilan munosabatda bo‘lish

Individual yondashuv — har bir bolaning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish

Izchillik — tarbiya jarayonining uzluksizligi

Hamkorlik — ota-ona va bola o‘rtasida ishonchli munosabat

Amerikalik psixolog Diana Baumrind ota-onalik uslublarini o‘rganib, demokratik (authoritative) uslub eng samarali ekanligini ta’kidlagan (Baumrind, 1991).

Zamonaviy tarbiya usullari

1. Muloqotga asoslangan tarbiya

Bola bilan ochiq va samimiy muloqot qilish uning ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Bu jarayon Albert Banduraning ijtimoiy o‘rganish nazariyasiga asoslanadi (Bandura, 1977).

2. Rag‘batlantirish va motivatsiya

Ijobiy xulq-atvorni rag‘batlantirish bolada ichki motivatsiyani shakllantiradi. Bu usul bolani faol va tashabbuskor bo‘lishga undaydi.

3. Mustaqillikka o‘rgatish

Bolaga mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatini berish uning shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiladi.

4. Namuna orqali tarbiya

Bola ko‘proq kattalarning xatti-harakatlarini takrorlaydi. Bu Albert Bandura nazariyasida asoslab berilgan (Bandura, 1977).

5. Emotsional qo‘llab-quvvatlash

John Bowlby tomonidan ishlab chiqilgan bog‘lanish nazariyasiga ko‘ra, bola va ota-ona o‘rtasidagi ishonchli emotsional aloqa muhim ahamiyatga ega (Bowlby, 1969).

6. Texnologiyalardan oqilona foydalanish

Zamonaviy sharoitda ota-onalar bolalarga internetdan to‘g‘ri foydalanishni o‘rgatishlari zarur. Bu borada UNICEF tomonidan berilgan tavsiyalar muhim hisoblanadi (UNICEF, 2020).

Zamonaviy tarbiyada muammolar

Bugungi kunda oilaviy tarbiyada quyidagi muammolar kuzatilmoqda:

ota-onalarning vaqt yetishmasligi

bolalarning gadjetlarga qaramligi

oiladagi psixologik muhitning buzilishi

ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta’siri

Urie Bronfenbrennerning ekologik nazariyasiga ko‘ra, bola rivojlanishiga nafaqat oila, balki keng ijtimoiy muhit ham ta’sir qiladi (Bronfenbrenner, 1979).

Milliy va zamonaviy yondashuv uyg‘unligi

O‘zbek oilalarida qadimdan shakllangan tarbiya an’analari — kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, halollik va mehnatsevarlik — bugungi zamonaviy tarbiya bilan uyg‘unlashganda yanada samarali natija beradi.

UNESCO ham ta’lim va tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish zarurligini ta’kidlaydi (UNESCO, 2015).

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oilada farzand tarbiyasining zamonaviy usullari ilmiy asoslangan yondashuvlarga tayanadi. Ota-onalar pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo‘lib, farzand tarbiyasida zamonaviy usullarni qo‘llashlari zarur.

Sog‘lom, bilimli va barkamol avlodni tarbiyalash, avvalo, oiladan boshlanadi. Shu sababli har bir ota-ona o‘z mas’uliyatini chuqur anglab, farzand tarbiyasiga jiddiy yondashishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use.

Bandura, A. (1977). Social Learning Theory.

Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss.

Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development.

Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society.

Avloniy, A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq.

UNICEF (2020). Parenting for Child Development.

UNESCO (2015). Rethinking Education.